

Bahar 2020, Yıl: 5, Sayı: 9, ss. 242-245

Doi Number: 10.32579/mecmua.669654

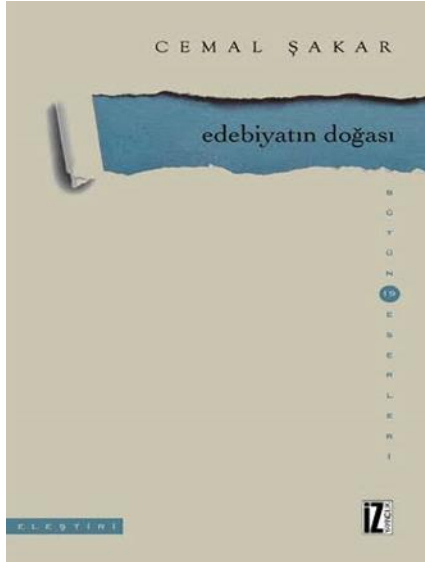
Kitap İncelemesi / Book Review

Yayın Süreci / Publication Process

Yükleme Tarihi: 03.01.2020 / Kabul Tarihi: 27.01.2020

Ahmet YILDIRIM*

EDEBİYATIN ÖZÜNE YOLCULUK: EDEBİYATIN DOĞASI

“Edebiyatın doğası/özü/mahiyeti/hakikati olup olmadığı her zaman önemli sorunlardan biri olagelmıştır. Bu tartışmalarda eşyanın doğası/özü meselesi şablon olarak alınıp edebiyata uyarlanmıştır. Bilindiği gibi eşyanın bir doğası bir de biçimi olduğu şekilde genel kanı kadim zamanlardan beri kabul görmüştür. ‘Bir şeyi o yapan unsur’ şeklinde tanımlanan doğa, en basit ifade ile ‘o nedir?’ sorusuna aldığımız cevaptır.”

Cemal ŞAKAR

* Öğr. Gör., Harran Üniversitesi, ahmetyldrm@harran.edu.tr.

Birçok öyküsü bulunan Cemal Şakar, çeşitli deneme-inceleme yazısıyla da edebiyat sahasında varlığını sürdüren bir isimdir. Şakar, öykücü kimliğinin yanına deneme-incelemeleriyle de ne yazdığını kontrol eden, dolayısıyla gerek kendini, gerekse edebiyat âlemini sığaya çeken eleştirmen kimliğini de ekler. *Edebiyatın Doğası*, yazarın inceleme-deneme eserlerinden olup edebi metinlerin değerlendirme biçimini tarif etmektedir. Cemal Şakar, bir eserde şekil ve muhtevanın ne olduğunu; aralarındaki görevdeşliğin boyutu ve neticelerini anlattığı kitabında değerlendirmeye aldığı dört başlıkla edebiyatın dört yönüne eleştirel bir perspektif sunmaktadır.

Cemal Şakar, edebiyatın mahiyeti hakkında yapılan çalışmalara yeni bir eserle katkı sunar. 2019 yılında *Edebiyatın Doğası* adıyla raflardaki yerini alan bu kitap, eleştiri-deneme hüviyetini taşımaktadır. 180 sayfadan oluşan eser; ön söz mahiyetindeki “Edebiyatın Doğası” başlığının dışında “Dile Dair”, “Mekâna Dair”, “Gerçekliğe Dair” ve “Biçime Dair” adlı dört ana başlıktan oluşmaktadır.

Cemal Şakar, “Dile Dair” adlı bölümde edebiyatın ilk boyutunu “dil” olarak belirler. Yazara göre insan dilin içine doğar. Dil iletişim aracı olmaktan önce ortam/vasat olarak görülür. İnsan, içine doğduğu ortam sayesinde kendisini tanır, tanımlar. Cemal Şakar için dilin dışarısı yoktur. Kavradığı, tanımladığı her ne varsa dil sayesinde. Şakar, insan için şöyle demektedir; kavradıklarını, tanımladıklarını dilin içine çeker. Şakar, dili de dünya gibi insanı sarıp sarmalayan, ona sesleri, kelimeleri ve anlamları öğreten bir ortam olarak tarif eder. İnsan için dil, yol gösterici, tayin edici bir rehberdir. Yazar, insanın dille olan bu ilişkisini “cilveleşme” biçiminde adlandırır. Karşılıklı olarak oynaşır kaynaşır. “*Kaynaşma sonucu insan şeyleri tanıyıp ona anlam yükler. Dil sadece şeyleri adlandırmak üzere başvurulan bir yöntem değildir; insan için ortamdır da. İnsan kendisini bu ortamın içinde tanır, kimlik kazanır. Denebilirse kendini dilin içinde yapar/yapılandırır. Dille şeylerin hakikatini tanır, dille ifade eder*” (s.20). Şakar’ın “dille cilveleşme” şeklinde tarif ettiği, işte bu karşılıklı doğal ilişkidir. Dille girilen bu cilveleşme neticesinde çok anlamlılık, belirsizlik, açık uçluluk, yan anlamlar gibi dilin temel unsurları ortaya çıkacaktır. Cemal Şakar, dille girilen cilveleşme neticesinde edebiyatın özgün olabileceğini, dolayısıyla insana dair tüm hikâyelerin buradan doğacağını vurgular.

Cemal Şakar, her insanın bir dil âlemine doğduğunu; eser de bu dil dünyasının bir ürünü olduğunu söyler. Yazara göre dil dünyası yalnızca kelime sayısından ibaret değildir; sözcüklerin tüm anlamlarını, üzerindeki tarihsel, kültürel yükleri, taşıdığı çağrışımları, yüklemelere neler yüklenebileceği gibi unsurları ihtiva etmektedir. Vasati dil diye tarif ettiği salt klişe ifadeler bir farkındalık yaratmayacaktır. Şakar, edebiyatın dilsel bir etkinlik olduğundan hareketle “vasati dil” içinde hapsolmuş bir yazarın kelime dağarcığının yetersizliğini daha iyi gözlemlenebildiğini belirtir. Ona göre bir yazar, kendini vasat olandan çekip çıkaramazsa vasatın “aynileştirdiği” dil dünyasından sözcüklerle konuşmak zorunda kalacaktır. Klişelere boyun eğmek, klişelerle düşünmek dediğimiz tam da budur işte. Cemal Şakar, klişelere tamamıyla karşı değildir. Onları güçlü uzlaşımın nedeniyle yeri geldiğinde yol gösterici ve kılavuz olarak kullanmanın doğru olacağını belirtir. Klişelerin rehberliğini kapı aralamak gibi gören Şakar; düşünmek analitik bir yaklaşımla, kavramlarla mümkün olacağını vurgular. “*Klişeleri kırmak da bir klişedir.*” diyen yazar, klişe üzerine

yazmanın da klişe olduğunu ve birçok klişeye başvurmak zorunda kaldığını söyler. Sorunu klişeleri kırıp kırmamakta değil, akli ona teslim edip etmemekte görür.

Dili yalnızca edebiyatın malzemesi olarak değerlendirmek yanlış olacaktır. Dil, edebiyat için bir “dünya”dır. Edebiyat için gerekli tüm yaşamsal koşullar sadece dil ortamında mevcuttur.

Kitapta yer alan “Mekâna Dair” bölümde edebiyatın ikinci boyutu “mekân” olarak tarif edilmektedir. Modern kentlerin, klasik mekân algısını yırttığından bahseden bu bölümde metropol edebiyatı eleştirilmektedir.

Mekânın da tıpkı dil gibi iktidar eliyle dizayn edilmek istendiğinin vurgulandığı bu bölümde Şakar, “meşru” alanın dışında kalanların oluşturduğu kitlenin “öteki”liğini irdelemektedir. Genellikle “*marjinaller, anarşistler, deliler, göçmenler, dilenciler, katiller, kaçak işçiler, madde bağımlıları*” olarak tarif ettiği ötekilerin sosyal kabul alanlarından yer alamadıkları yazar tarafından gözler önüne serilir. Şakar, bu denemesinde “berikiler/ötekiler”, “yasal/yasal olmayan”, “meşru/gayrimeşru” arasında bir sınırın varlığından bahseder. Zıtlıklar arasında her daim gerilimin olduğu ifade edilir. Söz konusu gerilimin yol açacağı kaçınılmaz son ise “mekânsal yırtılma” olarak tarif edilir. “*Ne yapacağı, ne isteyeceği belli olmayan bu yeraltı sakinleri, hiç beklenmedik yerlerde ve şekillerde şehir ahalisinin önüne çıkıyor*” (s.58). Toplumsal mekânın yeniden tanzim edilmesinin bir zorunluluk olarak ortaya çıktığını belirten Cemal Şakar, aksi takdirde “yırtılan yerler”den sızıntıların önüne geçmenin imkânsız olacağını vurguluyor. Yazar için asıl sorun, edebiyatın öncü rolünü kaybetmiş olmasıdır. “*Toplumsal mekânda yaşanan hızlı değişimi; küresel siyasetin dünyayı hallaç pamuğu gibi atmasını takip edemez, gelişmeleri öngöremez oldu. Dolayısıyla yaşanan gelişmelere karşı pozisyon da alamadı, onları okuyup adlandıramadı. Kolay olanı seçti ve bütün bunlar yaşanmıyormuş gibi dünyanın altüst edilmesine sessiz kalarak ikonik imgelerine tutunmaya devam etti* (s.58).

Cemal Şakar, kitabında yer alan “Metropol Edebiyatı”nı konu aldığı denemesinde metropole göçün artması, gelenekselliğin yitirilmesi, tek tip insanların ortaya çıkması gibi modern bazı “hastalıklar” üzerinde duruyor. Doğaya sırt dönmesi yönüyle metropolü kapalı bir sistem olarak gören yazar, kentlilerin yaşadığı sıkışmayı gerçeklik-sanallık, doğallık-yapaylık biçiminde özetlemektedir.

Yazar, kitabın üçüncü bölümünde ise “Gerçekliğe Dair” düşünceleriyle karşımıza çıkmaktadır. Cemal Şakar, terörün gerçeklikte açtığı gediği, dijital öznenin ve fantastik öğelerin gerçekliğe etkisini sorguladığı bu bölümde, edebiyat gerçekten neye hizmet eder, sorusuna yanıt aramaktadır.

İçinde yaşadığımız dünyayı ve zamanı anlamak zorundayız (s.79). Sanal gerçekliğin var ettiği yenedünya düzenini, zorunlu bir süreç olarak değerlendiren yazar, tarihselliğe teslim olmadan misafir olduğumuz dünyayı anlamamız gerektiğini vurgulamaktadır. Kitabın bu bölümünde yazar, sıklıkla “kötülük” kavramı üzerinde durmaktadır. Yazarın derdi, edebiyat bağlamında kötülük, kötülüğün edebiyatla ilişkisidir.

Cemal Şakar, gerçeği kendi hakikati içinde anlatabilmeyi, kurmacanın en zor yanlarından biri olarak görür. “*Olayları, olguları ve eşyayı öznenin ruh burkuntularını açığa çıkartacak şekilde kendi bağlamından kopartmadan; olanı*

olduğu gibi, olduğu yerde anlatmak esastır. Bunu yapabilmek de 'ortakduyum alanı'nu yeniden şekillendirmekle mümkündür ki bu durum açıkça 'yeni bir dil'i gereksinir' (s.105).

Cemal Şakar, kitabın “Biçime Dair” son bölümünde biçim sıkışmasının ne şekilde aşılacağına kafa yorar. Yeni zamanların kendi dilini/biçimini var ettiği gerçeğinden hareket eden yazar, önemli olanın bu yeni dilin toplumla, insanlarla, insanlıkla ne kadar temas edip etmeyeceği sorunsalıdır. Biçim sıkışması için zamana ihtiyaç olduğu gerçeğini yadsımayan Şakar, bu da sanatçıyı yeni bir dil/biçim bulmaya zorladığını söyler. Kriz anlarının her zaman yeni gelişmelere gebe olduğunu belirten yazar, ediplerin dilin/biçimin bunca sıkıştığı bu kriz anında sadece biçim değil, yeni bir edebiyat anlayışı, hatta yeni bir edebî form arayışına girmeleri gerektiğini vurgular. “*Büyük sanatçılar her zaman böylesi bir dili kuran, inşa edenlerdir. Şimdi neden olmasın?*” (s.172).

Yazdığı öykülerde “biçim” konusu üzerine kafa yoran Şakar, deneme-incelemelerinde de bu meseleyi irdelemesi olağan bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır. Edebî sahada sıkışmaların ve mekânsal yırtılmaların görüldüğü bir zaman diliminde bulunuyoruz. Bu noktadan hareketle Cemal Şakar da dilin/biçimin bunca sıkıştığı bu kriz anında yeni bir edebî form arayışına girişmesi bizim için oldukça değerli bir tutumdur.

Edebiyatın Doğası içerdiği denemelerle üzerinde düşünülmesi gereken çok önemli meselelere kafa yormaktadır. Bu eser ile Cemal Şakar, klişeleşen “eleştiri” anlayışına yeni perspektifler sunuyor. Çağın değiştiğinden söz eden yazar, aynı zamanda insan ilişkilerinin ve insanın eşyayla ilişkisinin değiştiği gerçeğini göz ardı etmiyor. Bu yeni çağın, yeni bir dili zorunlu kıldığını fark eden Şakar, bambaşka sanatsal formları da muştuluyor. O, yine de aslolanın “insanın hikâye anlatma ihtiyacı” olduğunu biliyor.

